

Langs de East Side Gallery, Oberbaumbrücke en Karl-Marx-Allee

Wandeling door Berlijn-Friedrichshain

Friedrichshain is van oudsher een arbeiderswijk. Aan het einde van de negentiende eeuw werd de wijk gebouwd om woonplek te bieden aan de mensen die van het platteland naar de stad kwamen. Een deel van de huurkazernes die toen zijn gebouwd, staat er nog steeds. Een ander deel werd kapot geschoten in de tweede wereldoorlog. In 1945 trokken de Russen dwars door Friedrichshain op hun zegetocht tegen de nazi's. Straat voor straat veroverden ze de wijk, op weg naar het centrum van de stad. Nog steeds zie je in de oude, niet gerestaureerde huizen de kogelgaten.

Friedrichshain heeft zich de laatste jaren ontwikkeld tot centrum van de alternatieve scene in Berlijn.

Vooraf in de Simon-Dach-Strasse en omgeving liggen veel cafés en winkeltjes. Hier wordt het straatbeeld nog bepaald door kapotte kleren, haren in alle kleuren en flessen bier. De wijk nodigt uit om gewoon een beetje rond te hangen of op zoek te gaan naar goedkope tweedehands kleding of lang vergeten lp's. Op verschillende plekken in de wijk hebben in oude fabrieksgebouwen clubs hun deuren geopend. De op dit moment hipste club van Berlijn, Berghain/Panoramabar, ligt in Friedrichshain.

Het feit dat Friedrichshain tot op heden minder interessant is geweest voor projectontwikkelaars maakt dat je hier nog het echte wijkgevoel aantreft. Als je door de wijk loopt, krijg je de indruk dat iedereen elkaar kent. Zeker op mooie dagen staan en zitten overal mensen met elkaar te drinken en te praten. Dit in contrast met de wat onpersoonlijke Karl-Marx-Allee. Deze pronkstraat van de DDR is een must-see. Deze wandeling voert dwars door Friedrichshain; van het Ostbahnhof via de Karl-Marx-Allee naar de Alexanderplatz. Het Ostbahnhof is bereikbaar met trein, S-Bahn en U-bahn. De wandeling is 6,5 km lang, maar kan eerder afgebroken worden. Langs de Karl-Marx-Allee zijn verschillende U-bahnstations.

A. Ostbahnhof

Het station werd in 1842 in gebruik genomen als Frankfurter Bahnhof. De naam werd ontleend aan het feit dat hier het beginpunt was van de trein naar Frankfurt (aan de Oder). Rond 1880 werd het station aangesloten op de Stadtbahn die vanuit Charlottenburg kwam. De gebouwen werden grondig verbouwd en hoog gelegen rails werden aangelegd.

Het station groeide al snel uit zijn jasje. Daarom werd enkele kilometers verderop (daar waar nu club Berghain is gevestigd) het Wriezener Bahnhof gebouwd. Hier vond de afhandeling van goederen plaats waardoor het Frankfurter Bahnhof zich volledig op personenvervoer kon concentreren. De vertrekhal werd in de tweede wereldoorlog zwaar beschadigd. Na de oorlog werd het station provisorisch opgebouwd en kreeg het de naam Ostbahnhof. Pas tussen 1985 en 1987 besloot de DDR tot een grondige verbouwing waarna het station het nieuwe centraal station van Oost-Berlijn werd. Het kreeg de naam Hauptbahnhof.

Na de val van de muur werd het station aangesloten op het railtraject richting westen. In 1998 kreeg het weer de naam Ostbahnhof en werd gestart met een grondige renovatie die tot 2000 zou duren. Door deze verbouwing ontstond een station met winkels, restaurants en een groot middengedeelte waar vaak activiteiten worden georganiseerd als theater, bokswedstrijden of muziek.

1. Loop aan de voorkant het Ostbahnhof uit. Je komt op de Stralauer Platz. Loop een stukje naar links en dan naar rechts. Steek de straat over. Naar links toe zie je een beschilderd stuk van de Berlijnse muur. Dit is de East Side Gallery. Rechts van je ligt het stadstrand van reggaeclub Yaam. Onze wandeling gaat verder langs de East Side Gallery naar het oosten.

B. Yaam

Yaam is een begrip in Berlijn. Het is een club waar vooral Caribische en Afrikaanse cultuur op het programma staat. Yaam betekent: Young and African Arts Market. Met een zekere blijmoedigheid probeert Yaam zich te weren tegen xenofobie en vreemdelingenhaat. Ieder tolerant mens is welkom om een plezierige tijd door te brengen op het Yaam-terrein. Dat kan overdag, op het strand dat bij de club hoort, maar dat kan ook 's nachts, in de club.

C. East Side Gallery

De East-Side Gallery is een oorspronkelijk stuk Berlijnse muur dat ligt langs de mühlenstrasse en dat loopt van de Stralauer Platz tot de Oberbaumbrücke. Hoewel de muur oorspronkelijk is, zijn de kunstwerken dat niet. Dat kan ook niet, want het betreft hier een stuk oostmuur en de echte Berlijnse muur was aan de oostkant niet beschilderd. Dat lieten de autoriteiten van de DDR niet toe.

De beschilderingen op de muur zijn in 1990 ontstaan. Ze zijn het werk van 118 kunstenaars uit 21 landen. De kunstenaars geven met hun werk hun beeld van de politieke situatie in Berlijn in 1989/1990. Tegelijkertijd geven de schilderijen een beeld van hoe de muur er aan de West-Berlijnse kant uitzag ten tijde van de koude oorlog.

De schilderijen hebben nogal te lijden van het weer en van amateur-sputters. In 1997 is de vereniging East Side gallery opgericht die z'n best doet om de gallery te behouden. De vereniging runt een klein informatiecentrum dat in de muur ligt aan de kant van de Oberbaumbrücke. In 2009 is de muur volledig gerestaureerd. De East Side Gallery is de langste openluchtgalerie in de wereld. De muur staat onder monumentenzorg.

D. Oststrand

Achter de muur van de East-Side Gallery ligt de Spree. Tussen de muur en de Spree lag tijdens de koude oorlog het niemandsland tussen Oost en West. Elke zomer ontstaat op dit stuk grond een groot strand aan de Spree. Hier kun je liggend in een stoel, met een cocktail in je hand naar de boten die over de Spree varen kijken. Verder kun je er op een makkelijke manier contact leggen met Berlijners die er even de drukte van de stad ontvluchten. 's Avonds vinden er vaak feesten plaats die tot diep in de nacht duren. In ingang naar het strand bevindt zich midden in de muur. Als de poort daar gesloten is, kun je vijfhonderd meter richting Ostbahnhof lopen en via het terrein van club Yaam (Stralauer Platz 35) het strand op.

E. Speicher

Meteen na de East Side Gallery zie je rechts het gebouw van restaurant-club Speicher; 'Dance & More'. Het gebouw is in 1907 neergezet als graanopslagplaats. Het graan werd in de nabijgelegen molens (vandaar Mühlenstrasse) gemalen. Daarna werd het hier in pakhuizen opgeslagen en op schepen via de Spree afgevoerd. Na de bouw van de muur lag de Speicher in het niemandsland en kon het gebouw niet meer worden gebruikt. Sinds de Wende biedt de Speicher een totaalconcept van eten en drinken, dansen, live-muziek en talentenshows. Het gebouw staat onder monumentenzorg.

2. Aan het eind van de Mühlenstrasse kom je bij de Warschauerstrasse. Rechts zie je de torens van de Oberbaumbrücke. Onze wandeling gaat verder naar links, de Warchauer Strasse in.

F. Oberbaumbrücke

De brug voert van Friedrichshain naar Kreuzberg en is tussen 1892 en 1896 gebouwd. Daarvoor lag hier een houten brug. Opvallend zijn de twee torens die als stadspoorten midden in de Spree staan. De brug was dan ook ooit het punt waar schepen vanuit het oosten Berlijn binnenvoeren en waar zij belasting moesten betalen.

De brug is gebouwd van steen. Alleen het middendeel is van ijzer. Dit deel werd in 1945 op bevel van Hitler opgeblazen om de oprukkende Russen tegen te houden. In de DDR-tijd werd de brug provisorisch gerepareerd. Tussen 1961 en 1972 was de brug, door de bouw van de muur gesloten. Van 1972 tot 1989 vormde de brug een grensovergang voor West-Berlijners die te voet naar Oost-Berlijn wilden.

3. Volg de Warschauer Strasse, weg van de Oberbaumbrücke.

G. Warschauer Strasse

Als je over de Warschauer Strasse loopt, valt meteen rechts de hooggelegen U-Bahn rails op. Het viaduct en verderop gelegen U-Bahnstation (U-Bahn Warschauerstrasse, eindpunt van U-bahnlijn 1 en 15) staan, net zoals de Warschauer Platz die achter het viaduct ligt, onder monumentenzorg. Het station is een van de oudste U-Bahnstations van Berlijn.

Na de bouw van de muur lagen station en rails er verlaten bij. De treinen uit het westen stopten aan de andere kant van de Oberbaumbrücke bij het station Slesisches Tor. Meteen na de val van de muur werd begonnen met het reanimeren van de spoorlijn en het station. Het station werd samengevoegd met het S-Bahnstation Warschauerstrasse aan de andere kant van de brug over de S-Bahn. Nu vormen ze samen een belangrijk knooppunt. Op de winderige brug over de S-Bahn rails is het dag en nacht een komen en gaan van mensen die onderweg zijn van het ene station naar het andere.

4. Volg de Warschauerstrasse tot over de Warschauer Brücke (S-Bahn rails). Ga na de brug rechts de Revaler Strasse in. Na 50 meter ligt aan de rechterkant het Reichsbahn-Ausbesserungswerk (Revalerstrasse 99).

H. Reichsbahn-Ausbesserungswerk (Revalerstrasse 99)

Aan de Revalerstrasse, tegenover de Simon-Dach-Strasse is na 1991 een cultuurgebied ontstaan waar mensen op een alternatieve manier hun leven inrichten. Het is een groot terrein met ateliers, een skatehal, een bar, een club en terrassen. Van 1867 tot 1991 was hier het Reichsbahn-Ausbesserungswerk gevestigd; een onderhoudswerkplaats van de spoorwegen. Na de val van de muur werden de activiteiten stopgezet. Een deel van de gebouwen staat onder monumentenzorg.

Het terrein is open voor iedereen en biedt de mogelijkheid tot een avontuurlijke wandeltocht. Er is voldoende ruimte om in de open lucht een biertje of een wijntje te drinken en het leven in de gemeenschap gade te slaan. Een deel van de gebouwen is van binnen te bezichtigen.

5. Ga de tweede straat linksaf de Simon-Dach-Strasse in.

I. Simon-Dach-Strasse

De straat is vernoemd naar Simon Dach, een zeventiende eeuwse dichter uit Königsberg. Dach gaf les aan de universiteit en schreef op bestelling massa's gedichten voor alle mogelijke doelen. De straat die naar hem is vernoemd geeft een beeld van het Friedrichshain van na 1900. Aanvankelijk was het gewoon een woonstraat, maar sinds het midden van de jaren '90 is het meer en meer een uitgaansstraat geworden. De straat telt veel cafés en restaurants en even zovele terrassen. Vanaf het vroege voorjaar zit het hier vol met buurtbewoners die ontbijt nuttigen of een biertje drinken en de laatste nieuwtjes delen.

6. Ga tweede straat rechtsaf de Krossener Strasse in.

Krossener Strasse

Verderop in de straat, op nummer 27, woonde ooit de verzetstrijder Karl Kunger. Deze communistische arbeider van de AEG-machinefabriek in Treptow hielp tussen 1935 en 1938 veel vijanden van de nationaal-socialisten vluchten naar Tsjecho-Slowakije. Tot hij in 1942 werd gearresteerd was hij lid van verschillende verzetsgroepen. Hij werd in 1943 geëxecuteerd. Een gedenksteen herinnert aan het feit dat hij hier ooit woonde.

7. Ga eerste straat linksaf de Gabriel-Max-Strasse in.

J. Boxhagener Platz

Op de hoek van de Krossener Strasse en de Gabriel-Max-Strasse ligt de Boxhagener Platz. Het plein dat meer een park is, wordt gezien als het centrum van dit deel van Friedrichshain. Al sinds 1905 vindt hier op zaterdag een weekmarkt plaats. Op zondag is er een rommelmarkt. Bij mooi weer is het op de ligweide heel druk met buurtbewoners die de zon opzoeken. Vooral op zondagmiddag is het een heerlijke plek om te vertoeven.

Een bijzonder detail is het Café Achteck, een achthoekig gietijzeren toiletgebouwtje waarvan er rond 1900 in Berlijn ruim 140 werden gebouwd. Nu staan er nog dertig waarvan één aan de Boxhagener Platz. In 1992 werd deze na een brand verwoest. Hij werd van de buitenkant in de originele staat opgebouwd. Van binnen is het toilet nu heel modern.

Gabriel-Max-Strasse

De huizen op nr. 3 en nr. 20 zijn een mooi voorbeeld van hoe aan het begin van de vorige eeuw werd gebouwd. Ze staan onder monumentenzorg.

8. Ga tweede straat linksaf de Boxhagener Strasse in. Ga de eerste straat rechtsaf de Niederbarnimstrasse in. Ga de eerste straat linksaf de Frankfurter Allee op. Voor je zie je de torens van de Frankfurter Tor. Daar begint de Karl-Marx-Allee, de bekendste straat in de DDR en inmiddels op de Werelderfgoedlijst van de UNESCO.

K. Karl-Marx-Allee

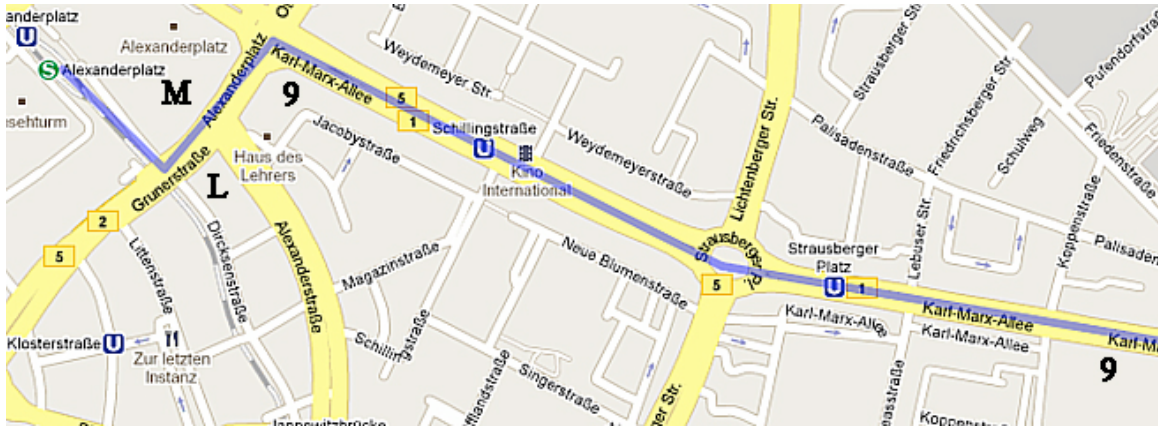
De Karl-Marx-Allee is een lust voor het oog. Deze negentig meter brede avenue was de pronkstraat van de DDR. De gebouwen langs de Karl-Marx-Allee (toen nog Stalin-allee) zijn er in de jaren vijftig van de vorige eeuw neergezet. Ze moesten een voorbeeld zijn voor hoe de DDR wilde bouwen. Koste noch moeite werd gespaard. Dat is nog steeds terug te zien in de ornamenten en porseleinen versieringen aan de buitenkant van de gebouwen.

De woningen werden heel luxueus uitgevoerd. Ze hadden een eigen douche en parketvloer. De gebouwen hadden zelfs een lift. Via loting werd bepaald wie er mocht wonen. Iedereen die meewerkte aan de bouw maakte een kans. Een deel van de woningen werd gereserveerd voor partijbonzen. Zo zouden de arbeiders en hun directeuren gebroederlijk naast elkaar wonen. Het moest ervan getuigen dat iedereen in de boeren- en arbeidersstaat gelijk was.

De avenue kwam in 1965 klaar. Dat ging niet zonder slag of stoot. In 1953 legde de overheid aan de arbeiders hogere productie-eisen op. Arbeiders pikten dat niet en kwamen in opstand. De Karl-Marx-Allee werd het middelpunt van de protesten. Uiteindelijk maakte het Russische leger op 17 juni 1953 een bloedig einde aan de opstand. Volgens het westen vielen er 500 doden. Volgens de DDR 25. West-Berlijn vernoemde de 'strasse des 17. juni' in de wijk Tiergarten naar de onlusten.

Na de hereniging van Duitsland werd de straat steen voor steen gerestaureerd. De gevels werden net als vroeger met Meissner-keramiek (het Delfts Blauw van Duitsland) versierd. Hoogtepunten van de Karl-Marx-Allee zijn de torens aan de Frankfurter Tor en de bioscoop Kosmos. De laatste jaren stijgen de huren in de straat enorm. De woningen komen daardoor meer en meer in handen van tweeverdieners met dure auto's. De ons-kent-ons-sfeer gaat daarmee langzaam verloren.

Langs de allee staan informatieborden die de wandelaar wijzen op belangrijke gebouwen en gebeurtenissen.

9. Vanaf de Frankfurter Tor is de Karl-Marx-Allee ruim drie kilometer lang. Onze route volgt de volledige drie kilometer naar de Alexanderplatz. Als je geen zin hebt om dat hele stuk te lopen, kun je op verschillende plekken langs de allee de U-bahn nemen.

Volg de Karl-Marx-Allee tot bij de Alexanderstrasse en ga hier naar links. Aan de linkerkant, het rode bakstenen gebouw, ligt Alexa (L), het nieuwste en grootste winkelcentrum in deze omgeving met als trekpleister de grootste Media-Markt in Europa. Ga tegenover Alexa de Dirksenstrasse in. Rechts van je, achter de bebouwing, ligt de Alexanderplatz. Links ligt het station Alexanderplatz. Hier eindigt onze wandeling.

M. Alexanderplatz

De Alexanderplatz is in 1805 vernoemd naar tsaar Alexander I die in dat jaar Pruisen bezoekt. Door de snelle industrialisering kwamen in de 19e eeuw en begin 20ste eeuw in de omgeving van het plein veel mensen wonen. Armoede was troef. Op de Alexanderplatz en in de omgeving daarvan lag het leven letterlijk op straat. Alfred Döblin heeft dat prachtig beschreven in zijn roman 'Berlin Alexanderplatz'.

Het plein raakte in de tweede wereldoorlog zwaar beschadigd. Na de oorlog werd het door de DDR in Sovjetstijl weer opgebouwd. Het werd een grote winderige vlakte met daaromheen functioneel ontworpen grijze gebouwen.

Sinds de val van de muur heeft het plein een grote gedaanteverandering ondergaan. Het Galaria Kaufhof, ooit een sober DDR-warenhuis, is helemaal gerenoveerd en kan zich meten met de meest luxe warenhuizen. Rechts aan de overkant is in 2007 het eerder genoemde Alexa verrezen. Ook op andere plekken verrijzen moderne gebouwen die het plein meer cachet moeten geven.